ВІДГУК
опонента доктора юридичних наук Оксіня Віталія Юрійовича
на дисертацію Василик Юлії Сергіївни
«Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Однією з основних цілей Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, є забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод, гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу, в тому числі і законодавства, яке регулює діяльність сучасного українського нотаріату - члена Міжнародного союзу латинського нотаріату з 2013 року.

Історичний розвиток нотаріату свідчить, що реформування нотаріату в Україні почалось ще у 1993 році із прийняттям Закону України «Про нотаріат», коли законом було запроваджено нову форму нотаріальної діяльності – приватну. Проте, практика застосування закону показала низку проблем та недоліків у правовому регулюванні системи нотаріату, які в подальшому були вирішені за рахунок прийнятого в 2008 році Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат».

Цей Закон втілив так звану «малу» реформу нотаріату: приватні і державні нотаріуси були зрівняні в повноваженнях щодо вчинення нотаріальних дій; оформлені ними документи отримали однакову юридичну силу; були уточнені права і обов'язки нотаріусів і поняття нотаріальної таємниці; закріплені гарантії діяльності нотаріусів; посилений порядок допуску до нотаріальної професії; введені поняття відповідальності нотаріусів (зупинення та припинення діяльності) у разі допущення порушень тощо. Таким чином, був зроблений ще один крок до створення в Україні нотаріату, що відповідає міжнародним нормам.

До того ж, у липні 2020 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих

колізій та прогалин»». Його ухвалення усунуло застарілу термінологію, що дало змогу привести Закон України «Про нотаріат» у відповідність з Цивільним кодексом України та реаліями практики вчинення нотаріальних дій.

11.02.2019 року Міністерством юстиції України було затверджено Стратегічний план діяльності Міністерства юстиції на 2019-2023 роки та анонсовано проведення масштабної реформи нотаріату. Серед основних завдань розділу «Ціль державної політики №1 Права людини та доступ до правосуддя» - пункт1.6, передбачено невідкладність подальшого реформування нотаріату України. Довгострокові пріоритети діяльності Уряду визначені Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 471, також передбачають перехід до єдиного нотаріату із забезпеченням доступності базових нотаріальних дій для соціально незахищених верств населення; створення Єдиного реєстру нотаріальних дій та електронного нотаріального архіву як складових електронної системи нотаріату. Разом з тим, адміністративно-правові засади формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату потребують більш детального вивчення та аналізу, що підтверджує актуальність та своєчасність даного дослідження. Вищенаведене свідчить на користь актуальності обраної теми дисертаційної роботи Василик Ю.С.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлений передусім раціональною та логічною узгодженою структурою дисертаційної роботи. Змістовність та достовірність результатів роботи забезпечується використанням й відповідно посиланням автора на авторитетні джерела, відомі та фундаментальні наукові дослідження, науковий доробок провідних науковців, спеціалістів-юристів та нотаріусів.

В дослідженні системно, послідовно й конструктивно проаналізовані важливі теоретичні аспекти, які повністю розкривають зміст теми дисертаційної роботи, визначено та проаналізовано широкий спектр теоретичних наукових знань з питань

загальної характеристики формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату.

У поєднанні із аналізом наукових досліджень, автор надав конкретні пропозиції щодо змін до чинного адміністративного законодавства, норми якого регулюють відносини в сфері формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату. З огляду на це, можна наголосити на тому, що достовірність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій спирається на потужний та вірно обраний методологічний інструментарій щодо проведення наукового дослідження, що дозволило всебічно використовувати різноманітний науковий матеріал.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що в результаті комплексної дисертаційної роботи та на основі наявного наукового доробку з теоретичних питань, чинного адміністративного законодавства дисертантка здійснив дослідження загальнотеоретичних аспектів формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату, розробила значний обсяг поправок до існуючих нормативно-правових актів, надала слушні пропозиції щодо вдосконалення механізму адміністративно-правової правопорушенням у сфер обігу підакцизних товарів.

У роботі висловлено низку дієвих рекомендацій, щодо покращення адміністративно-правових засад формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату.

Необхідно відмітити виважене та прискіпливе ставлення авторки дисертації до опрацювання теоретичних джерел, детального аналізу термінологічного апарату, понять, а також тез і думок різних науковців, на основі якого дисертантка формувала власні фахові, логічні, слушні висновки та позиції, що може свідчити про комплексний науковий підхід до тих явищ і процесів, які досліджувала Василик Ю.С.

Особливої уваги заслуговують зазначені наступні положення, висновки, пропозиції та рекомендації, які викладені в дисертаційній роботі Василик Ю.С., які демонструють її новизну, теоретичну та практичну цінність:

- розглянуто державну правову політика у сфері нотаріату як об'єкт адміністративно-правового регулювання;

- здійснено аналіз завдань, принципів та напрямів формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату;

- визначено правові засади формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату;

- досліджено Міністерство юстиції України як основний суб'єкт формування державної правової політики у сфері нотаріату;

- надано оцінку організації нотаріальної діяльності в Україні: порядок створення, функціонування суб'єктів нотаріальної діяльності в Україні;

- розглянуто особливості здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні, як складова реалізації державної правової політики;

- з'ясовано особливості порядку припинення нотаріальної діяльності;

- окреслено правові гарантії здійснення нотаріальної діяльності, як складової реалізації державної правової політики;

- визначено порядок взаємодії державних та недержавних органів з суб'єктами нотаріальної діяльності;

- узагальнено зарубіжний досвід здійснення нотаріальної діяльності та його адаптація до вітчизняної системи нотаріату;

- визначено напрямки розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення механізмів формування та реалізації державної правової політики України у сфері нотаріату.

Позитивної оцінки заслуговує пропозиція автора щодо необхідності внесення законодавчих змін, щодо врегулювання адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції, як основного суб'єкта формування та реалізації правової політики держави у нотаріальній галузі.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації обумовлена тим, що дана робота є першим комплексним дослідженням

щодо адміністративно-правових засад засади формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату. У роботі сформовано нові наукові положення та висновки, а саме:

вперше:

– сформульовано авторське визначення такого поняття як правові гарантії нотаріальної діяльності», під якими розуміються гарантовані і забезпечені державою рівні умови доступу громадянам до зайняття нотаріальною діяльністю, рівні можливості нотаріусам в організації та здійсненні такої діяльності, а також належним чином розроблені, проголошені та забезпеченні умови, засоби, способи та механізми реалізації прав та свобод особи, що мають нормативно-правове закріплення і є обов'язковими для дотримання та виконання суб'єктами нотаріальних правовідносин;

– наведено власну класифікацію зазначених гарантій, які пропонується розподілити на: гарантії організаційного характеру, гарантії забезпечення безпосереднього здійснення нотаріальної діяльності, організаційно-захисні гарантії, правозабезпечувальні гарантії та правовідновлючі гарантії;

- запропоновано власне визначення поняття «нотаріальна діяльність» під якою слід розуміти незалежну професійну діяльність нотаріуса щодо вчинення нотаріальних дій, надання консультацій щодо їх вчинення, вчинення інших дій, які безпосередньо пов'язані із нотаріальними діями, та виконання інших повноважень, делегованих державою;

– визначено види контролю за здійсненням нотаріальної діяльності, до яких відносяться: 1) адміністративний (первинний та другорядний), 2) судовий контроль;

– обґрунтовано пропозицію щодо надання Нотаріальній палаті України повноважень щодо здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності, підвищенням професійного рівня нотаріусів, проведенням перевірок організації нотаріальної діяльності, виконання правил ведення нотаріального діловодства та дотримання Кодексу професійної етики нотаріусів з внесенням відповідних змін до законодавства;

– доведено необхідність впровадження електронної системи нотаріату, яка має представляти собою автоматизовану інформаційно-пошукову систему, призначену для збору, накопичення, обробки, збереження, захисту, використання відомостей щодо нотаріальної діяльності та забезпечення обміну інформацією, а також визначено її складові;

удосконалено:

– обґрунтування того, що адміністративно-правове регулювання державно-правової політики у сфері нотаріату включає в себе організаційну, перевірочну та контрольну функції, які полягають у створенні сприятливого середовища для впровадження нових методів і підходів у роботі нотаріату;

– твердження, згідно з яким державна правова політика у сфері нотаріату, як об'єкт адміністративно-правового регулювання має розумітися, як своєрідна програма діяльності та концептуального розвитку галузі, яка базується на правових принципах і нормах, спрямована на реформування системи органів нотаріату, впровадження нових підходів у роботу нотаріату та створення для цього сприятливих законодавчих та інформаційно-технічних умов;

– розуміння того, що до завдань правової політики у сфері нотаріату відносяться: нормативно-правове забезпечення діяльності нотаріату; визначення критеріїв для оптимального забезпечення населення нотаріальними послугами; створення сприятливого середовища для ефективного використання в нотаріальній діяльності новітніх інформаційних технологій; забезпечення умов для впровадження та належного функціонування електронного нотаріату а також доступу нотаріусів до усіх необхідних реєстрів;

– характеристику системи принципів реалізації правової політики у нотаріальній сфері, які запропоновано розділити на: загальні та організаційно-функціональні;

– обґрунтування потреби виділення напрямків розвитку державної правової політики у сфері нотаріату, до яких віднесено: підвищення ефективності функціонування електронного нотаріату та створення надійного інформаційно-

технічного забезпечення діяльності нотаріусів, дерегуляцію суспільних відносин в нотаріальній сфері, запровадження міжнародних стандартів та стандартів держав-членів ЄС щодо діяльності нотаріату тощо;

– положення стосовно того, що існує необхідність надання Нотаріальній палаті України право на прийняття рішень про припинення нотаріальної діяльності нотаріуса за поданням її відділень та при наявності підстав, передбачених законодавством;

– розуміння того, що існує необхідність забезпечення доступності нотаріальних дій для населення в нотаріальних округах, в яких кількість нотаріусів є недостатньою та делегування відповідних повноважень місцевим органам державної влади та органам місцевого самоврядування;

набули подальшого розвитку:

– положення щодо визначення повноважень Міністерства юстиції України щодо видачі та анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, забезпечення діяльності державних нотаріальних архівів, розгляду скарг на дії нотаріусів щодо вчинення нотаріальних дій тощо;

– характеристика суб'єктів нотаріальної діяльності, до яких віднесено: державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріальні контори і, відповідно, нотаріусів;

– розуміння сутності взаємодії державних та недержавних органів із суб'єктами нотаріальної діяльності, як заснованої на законах і підзаконних нормативних актах, якій в окремих випадках властива спонтанність, що погоджується з правовим статусом, колом повноважень, місцем і часом, ділова співпраця окремих, незалежних один від одного учасників взаємодії і яка направлена на досягнення спільних цілей і загальної мети;

– обґрунтування доцільності застосування досвіду зарубіжних країн щодо забезпечення доступності нотаріальних дій для населення в регіонах, де кількість нотаріусів є недостатньою.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, можуть бути використані в науково-дослідній роботі – для подальшого розроблення теоретичних та прикладних питань, пов'язаних із формуванням та реалізацією державної правової політики України у сфері нотаріату; процесі правотворчості – під час розробки нових, та вдосконалення існуючих нормативно-правових актів, положення яких визначають правові засади формування та реалізації державної правової політики України у сфері нотаріату; правозастосуванні – при удосконаленні організаційно -правових засад функціонування органів юстиції та нотаріату; навчальному процесі – під час розробки науково-методичного забезпечення, лекційних матеріалів, а також навчальних посібників та підручників з адміністративно-правових дисципліни.

Наукове дослідження виконано на належному методологічному та науковому рівні, з використанням значної кількості наукових робіт і нормативно-правового матеріалу. Виклад положень, які становлять наукову новизну дослідження, теоретичне та практичне значення результатів є особистим внеском здобувачки. З метою фундаментального вивчення окремих положень дисертаційної роботи використано наукові праці інших науковців, на які зроблено відповідні посилання. Результати дисертаційного дослідження достатньою мірою висвітлені у наукових працях, серед яких є статті у фахових виданнях України з юридичних наук, статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях, та тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Однак, як і при дослідженні будь-якої достатньо складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеній дисертації міститься чимало спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і звісно, насамперед, напрямами подальшої розробки відповідної проблематики. Водночас, варто зауважити, що наведені далі недоліки не впливають в цілому на позитивний та цінний для науки характер дисертації. Отже, слід вказати і на певні дискусійні моменти дослідження, зокрема:

1. У роботі зазначається, що адміністративно-правове регулювання державно-правової політики у сфері нотаріату включає в себе організаційну, перевірочну та контрольну функції, які полягають у створенні сприятливого правового та інформаційно-технічного середовища для впровадження нових методів і підходів у роботу вітчизняного нотаріату, як приватного сегменту так і державного. Проте у висновках дисертації не надається оцінка державної правової політики у сфері нотаріату, як об'єкту адміністративно-правового регулювання.

2. У пропозиціях до законодавства, які формулює дисертантка за результатами проведеного дослідження, відсутнє визначення пріоритетних напрямів розвитку правових засад реалізації державної правової політики у сфері нотаріату.

3. У роботі розглядається питання пов'язані із дослідженням природи правових гарантій, як теоретично-правової категорії; визначенням ролі правових гарантій у здійсненні нотаріальної діяльності; з'ясуванням місця правових гарантій здійснення нотаріальної діяльності, як складової реалізації державної правової політики. Одночасно у висновках відсутнє визначення змісту цих гарантій.

4. В межах дослідження дисертантка розглядає частково питання припинення нотаріальної діяльності нотаріуса, проте не визначає яким чином має відбуватись відповідна процедура.

5. Розглядаючи взаємодію державних та недержавних органів із суб'єктами нотаріальної діяльності у досліджені, авторкою приділяється недостатньо уваги до характеристики форм такої взаємодії.

Вказані зауваження лише указують на складність та багатоаспектність теми дисертаційної роботи, є елементом наукової дискусії або мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, теоретичне і практичне значення отриманих в ній результатів та не знижують в цілому високий науковий рівень дисертації.

Дисертація Василик Ю.С. є самостійною, завершеною кваліфікаційною працею у вигляді спеціально підготовленого рукопису, що містить науково обґрунтовані

теоретичні результати, наукові положення із відповідним рівнем новизни і наукової цінності для теорії адміністративного права і процесу, а також для суміжних галузей права, практики застосування законодавства при формуванні та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату, характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок дисертантки в науку. Зазначена робота подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії права

Виходячи із зазначеного, слід вказати, що дисертаційне дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної правової політики у сфері нотаріату» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пп. 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а його автор – Василик Юлія Сергіївна за результатами захисту у встановленому порядку заслуговує на присвоєння ступеня доктора філософії (галузь знань 08 «Право», спеціальність «Право»).

Опонент:
член-кореспондент громадської організації
«Академія адміністративно-правових наук»
доктор юридичних наук **Віталій ОКСІНЬ**